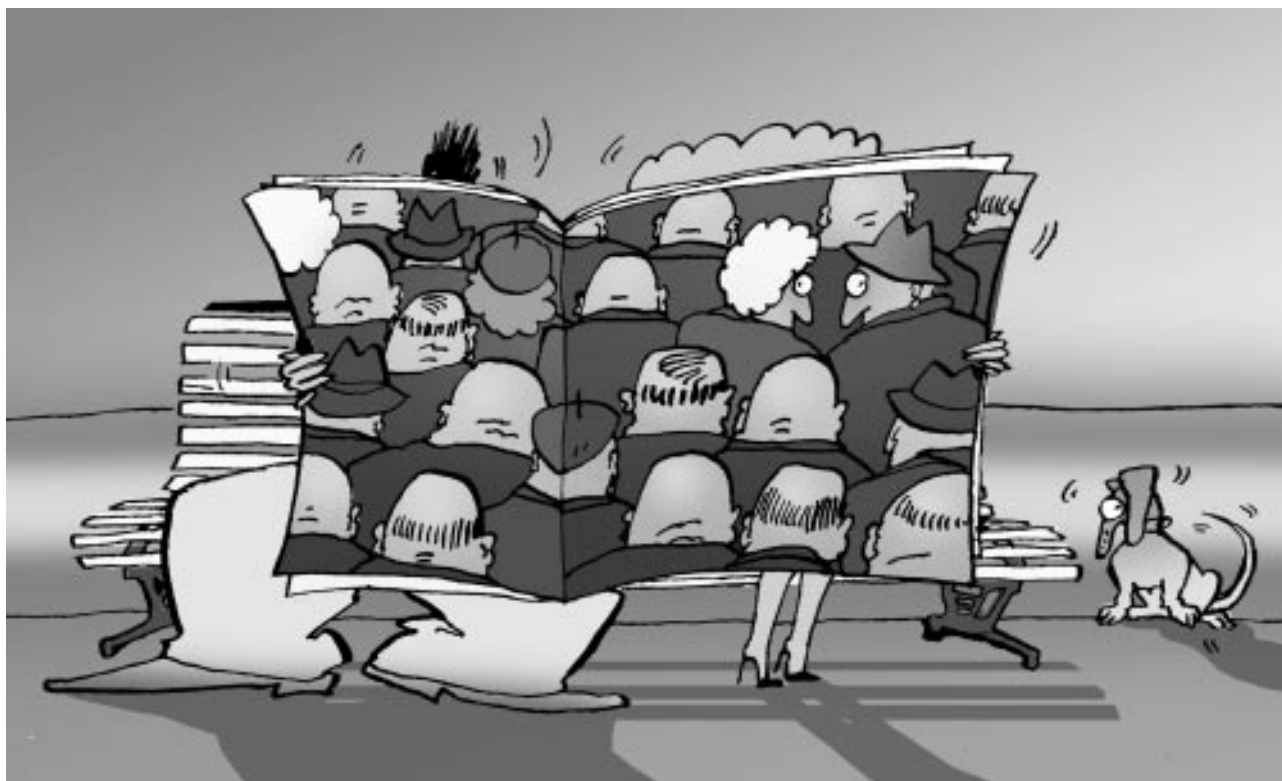

BIULETYN MATURALNY

KRZYSZTOF JUREK
ALEKSANDER ŁYNKA

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

CENTRALNA KOMISJA
EGZAMINACYJNA

PUBLIKACJA WSPÓŁFINANSOWANA
PRZEZ EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

EFSD

Autor biuletynu: **Krzysztof Jurek, Aleksander Łynka**
Autor opracowania graficznego: **Maja Chmura (majachmura@wp.pl)**

Redaktor merytoryczny cyklu: **Joanna Dziejic**
Redaktor z ramienia CKE: **Lucyna Grabowska**
Redaktor językowy: **Renata Frątczak**
Redaktor techniczny: **Stefan Drobner**

Stan prawny na dzień 1 października 2005 r.

Wydawca: **Centralna Komisja Egzaminacyjna**
Warszawa 2005

ISBN 83-7400-161-5

Łamanie tekstu:
Trzecie Oko S.C. (trzecieoko@wp.pl)

SPIS TREŚCI:

I. EGZAMIN MATURALNY Z WOS	4
1. Wybór poziomu	4
2. Egzamin pisemny	4
3. Sprawdzanie prac	5
4. Wyniki	5
II. ARKUSZE EGZAMINACYJNE – OMÓWIENIE	5
III. STANDARDY WYMAGAŃ EGZAMINACYJNYCH	7
1. Wiadomości i rozumienie	7
2. Korzystanie z informacji	8
3. Tworzenie informacji	8
IV. RODZAJE ZADAŃ EGZAMINACYJNYCH	11
V. PRZYKŁADOWE ZADANIA DO STANDARDU Z OBSZARÓW II I III	12
1. Standard dla obszaru II poziom podstawowy	12
2. Standard dla obszaru II poziom rozszerzony	21
3. Standard dla obszaru III poziom podstawowy	25
4. Standard dla obszaru III poziom rozszerzony	28
VI. SPOSOBY PRZYGOTOWANIA SIĘ DO EGZAMINU	30

Od maja 2005 r. całkowicie zmienił się egzamin kończący szkołę ponadgimnazjalną, czyli egzamin maturalny. Wśród przedmiotów egzaminacyjnych pojawiła się także wiedza o społeczeństwie. Przedmiot ten może być zdawany na dwa sposoby: jako przedmiot obowiązkowy i jako przedmiot dodatkowy. W pierwszym wypadku wos może być zdawany **na poziomie podstawowym i rozszerzonym**, zaś w drugim – **tylko na poziomie rozszerzonym**. Decyzję o wyborze przedmiotu podejmuje sam maturzysta, choć – naszym zdaniem – powinna być ona uzależniona od wybranego kierunku studiów. Gdy uczelnie przedstawiły swoje wymagania w sprawie rekrutacji na pierwszy rok studiów w 2005 r. okazało się, że w wielu wypadkach wiedza o społeczeństwie traktowana jest albo jako samodzielny przedmiot, albo jako alternatywa dla historii.

Egzamin maturalny z wos zdawany będzie zgodnie z regułami przyjętymi dla wszystkich przedmiotów (poza językami obcymi i językiem polskim). Oznacza to, że:

- można go zdawać na poziomie podstawowym lub rozszerzonym,
- jest to tylko egzamin pisemny,
- jest on sprawdzany przez niezależnych egzaminatorów powołanych przez okręgowe komisje egzaminacyjne,
- jego wyniki – podobnie, jak wyniki innych przedmiotów – wyrażane są w skali procentowej.

Każdy z tych punktów postaramy się wyjaśnić.

1. WYBÓR POZIOMU

Maturzysta musi dokonać wyboru przedmiotów na egzamin oraz określić poziom, na jakim będzie je zdawał. Deklarację wyboru wypełnia na początku roku szkolnego, w którym będzie zdawał egzamin (do 30 września). Zmiany wybranego przedmiotu (bądź przedmiotów) może dokonać jeszcze w następnych miesiącach, lecz im bliżej egzaminu, tym jest to trudniejsze.

Jeśli maturzysta wybrał wos jako przedmiot obowiązkowy, to musi go zdawać co najmniej na poziomie podstawowym (tylko arkusz egzaminacyjny I). Podczas matury w maju 2005 r. mógł w trakcie egzaminu podjąć decyzję o wyborze poziomu rozszerzonego. Jednak ta możliwość została zlikwidowana, gdyż w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (z 7 września 2004 r.) wprowadzony został nakaz deklarowania poziomu egzaminu z przedmiotów obowiązkowych (§ 59.1) we wrześniu roku szkolnego, w którym odbywa się egzamin.

W tzw. przedmiotach dodatkowych maturzysta zobowiązany jest do egzaminów na poziomie rozszerzonym. Oznacza to konieczność rozwiązania zadań zawartych w arkuszu I i arkuszu II. Należy zwrócić uwagę, że wybór przedmiotów maturalnych oraz określenie ich poziomu winny być uzależnione od dalszych planów maturzysty. Jeśli decyduje się on na dalszą naukę na uczelni wyższej, to musi liczyć się z tym, że uczelnie z reguły w warunkach rekrutacji umieszczają obowiązek zdawania na maturze egzaminów na poziomie rozszerzonym.

2. EGZAMIN PISEMNY

W dotychczasowej (tzw. starej) maturze występowały zarówno egzaminy pisemne, jak i ustne. Jednym z głównych założeń nowej matury jest zapewnienie porównywalności egzaminów zdawanych w różnych szkołach. Aby to było możliwe, wszyscy maturzyści winni zdawać ten sam egzamin, czyli rozwiązywać takie same zadania z danego przedmiotu. Pozostaje w ten sposób materialny ślad egzaminu w postaci rozwiązanych zadań.

Egzamin z wiedzy o społeczeństwie będzie zdawany – podobnie jak i inne egzaminy pisemne – tego samego dnia, o tej samej godzinie przez tych maturzystów, którzy wybiorą ten przedmiot na egzamin. Wszyscy oni otrzymają te same zadania z poziomu podstawowego (arkusz I), i – jeśli zdecydują się zdawać egzamin na poziomie rozszerzonym – to również te same zadania z poziomu rozszerzonego (arkusz II).

Zwracamy na to uwagę, gdyż niekiedy pojawia się pytanie, czy wos jako przedmiot obowiązkowy i dodatkowy różnią się od siebie. Różnica dotyczy jedynie rozwiązań formalnych, o czym była już wyżej mowa, natomiast nie dotyczy kwestii merytorycznych, czyli samych zadań.

3. SPRAWDZANIE PRAC

Prace egzaminacyjne, czyli arkusze egzaminacyjne z rozwiązanymi zadaniami, będą sprawdzane przez egzaminatorów. Egzaminatorami są nauczyciele danego przedmiotu, którzy zostali w odpowiedni sposób do tej roli przygotowani. Oznacza to, że każdy egzaminator przeszedł kurs, na którym zapoznał się z zasadami sprawdzania prac i praktycznie przećwiczył sposoby ich sprawdzania. Wydawać by się mogło, że każdy nauczyciel z definicji posiadał sztukę sprawdzania prac uczniowskich, albowiem czyni to praktycznie bez przerwy. Tymczasem rzecz nie jest taka prosta. Egzamin maturalny jest egzaminem o wielkiej doniosłości, a więc egzaminatorzy powinni być szczególnie starannie do tego przygotowani. Każdy z nich powinien opanować sztukę sprawdzania według podanych kryteriów. Nie wszyscy nauczyciele to potrafią, tym bardziej, że zmusza ich to do podporządkowania się kryteriom oceniania wspólnym dla całego kraju i stosowanym przez wszystkich egzaminatorów. W jakiś sposób łamie to prawo do swobodnej oceny wypowiedzi ucznia.

4. WYNIKI

Z dotychczasowych egzaminów maturzyści otrzymywali oceny w skali stopni szkolnych (od 1, czyli niedostatecznej do 6 – celującej). Od 2005 r. wynik uzyskany w czasie egzaminu wyrażany jest w procentach. Oznacza to, że wynik punktowy zostanie przeliczony na procenty, a te z kolei zostaną umieszczone na świadectwie. Wydawać by się mogło, że zabieg ten komplikuje podawanie wyniku egzaminu. Jednak jest to próba rozwiązania poważnego problemu: jak porównać wyniki egzaminów z różnych przedmiotów, a także – jak zapewnić porównywalność wyników z egzaminów w różnych latach? Nie ma żadnych wątpliwości, że egzamin będzie podlegał ewolucji. Rozwiązania przyjęte na maturę w 2005 roku zostaną zweryfikowane przez życie. Z czasem zostaną przyjęte nowe, a więc pojawi się konieczność porównania wyników egzaminów z różnych lat. Dzięki skali procentowej będzie to w pełni możliwe.

Wśród założeń nowego egzaminu maturalnego znalazł się również tzw. próg zaliczeniowy. Oznacza to, że uzyskanie wyników poniżej tego progu spowoduje, że maturzysta nie zda egzaminu. Proóg ten został określony na poziomie 30% wyników z przedmiotów zdawanych jako obowiązkowe na poziomie podstawowym. Wyjaśnijmy rzecz na przykładzie: jeśli maturzysta wybrał wiedzę o społeczeństwie jako przedmiot obowiązkowy i uzyskał z arkusza I 28% punktów, to oczywiście egzaminu z tego przedmiotu nie zdał. Jeśli jednak przedmiot ten wybrał jako dodatkowy, to nawet jeśli z arkusza I uzyskał tylko 5% punktów, to nie ma to wpływu na zdanie bądź niezdanie przez niego egzaminu.

II ARKUSZE EGZAMINACYJNE – OMÓWIENIE

Arkusze egzaminacyjne z wiedzy o społeczeństwie – podobnie jak arkusze z innych przedmiotów – tworzone są przez autorów na zamówienie komisji egzaminacyjnych. Autorzy przy konstruowaniu zadań kierują się standardami wymagań egzaminacyjnych. Dzięki temu arkusze spełniają kryterium dostosowania do możliwości uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Ponadto są one poddawane długiej procedurze recenzowania i standaryzacji, która ma wykluczyć potknięcia i błędy autorów.

Arkusze egzaminacyjne z wiedzy o społeczeństwie są przygotowywane według takich samych zasad. Arkusz I przeznaczony jest dla egzaminu na poziomie podstawowym oraz do pierwszej części egzaminu na poziomie rozszerzonym. Składają się nań zadania obejmujące cztery podstawowe obszary wiedzy:

- społeczeństwo,
- polityka,
- prawo,
- problemy współczesnego świata.

Zostały one uszczegółowione w postaci 16 punktów treści opisanych w podstawie programowej wiedzy o społeczeństwie. Ich pełny zapis znaleźć można w informatorze maturalnym „Wiedza o społeczeństwie”¹⁾, a ponadto zostały one przytoczone w dalszej części Biuletynu. Arkusz I zawierać będzie około 25 zadań. Można za nie uzyskać łącznie 80 punktów. Czas przeznaczony na rozwiązanie zadań arkusza I wynosi 120 minut. W skład arkusza wchodzić będą zadania różnego typu, a więc zarówno otwarte, jak i zamknięte. Ponadto większość zadań będzie zaopatrzona w tzw. obudowę. Oznacza to, że będą one zawierały dodatkowy materiał, do którego będą się odwoływały polecenia. W skład wspomnianego materiału mogą wchodzić ilustracje, wykresy, schematy, dane statystyczne, mapy. Wbrew potocznym wyobrażeniom o nowym egzaminie maturalnym, tylko w niewielkim stopniu należy się spodziewać klasycznych zadań zamkniętych. Ponadto wśród zadań arkusza I znajdzie się również tzw. zadanie rozszerzonej odpowiedzi, w którym zdający będzie musiał w postaci krótkiej pracy pisemnej (około 1 strony) wyrazić własne stanowisko na zadany temat.

Arkusz II zawierać będzie około 8 – 10 zadań. Można za nie uzyskać 60 punktów. Czas przeznaczony na rozwiązanie arkusza II to 150 minut. Mniejsza ilość zadań, lecz dłuższy czas wskazują, że są one trudniejsze i mają większy ciężar gatunkowy. Zadania dotyczyć będą załączonego materiału źródłowego. Materiał ów – w porównaniu z arkuszem I – będzie o wiele bardziej rozbudowany. Ponadto zupełnie inna będzie zasada jego przygotowania. Będzie to materiał zgrupowany wokół kilku wiodących problemów (np.: bezrobocie w Polsce, terroryzm we współczesnym świecie, integracja europejska po II wojnie światowej). Do tego właśnie zagadnienia dobrane zostaną materiały źródłowe. Wśród materiałów źródłowych znajdą się:

- ▀ teksty,
- ▀ ilustracje,
- ▀ dane statystyczne (tabele, wykresy),
- ▀ mapy.

Zadania dotyczyć będą głównie interpretacji materiałów źródłowych. Nie jest to tylko prosta umiejętność czytania ze zrozumieniem i wyszukiwania w tekście wskazanych informacji, lecz również porównywanie materiałów, dostrzeganie różnorodności interpretacji, wyjaśnianie przyczyn tych odmienności. W arkuszu II znajdzie się również jedno zadanie rozszerzonej odpowiedzi. Zdający egzamin powinien w ramach tego zadania wybrać jeden z dwóch podanych tematów i przygotować dłuższą wypowiedź pisemną; objętość – do 3 stron formatu A4. Podane tematy również będą dotyczyć nadrzędnego problemu związanego z treścią arkusza. Będą one wymagały od zdającego sformułowania własnego stanowiska odnośnie poruszanej w temacie kwestii. W ten sposób sprawdzona zostanie jedna z najtrudniejszych umiejętności – umiejętność tworzenia własnej wypowiedzi. Zauważmy jednocześnie, że umiejętność wyrażania własnego stanowiska, przytaczania argumentów w jego obronie, a jednocześnie polemizowania z argumentacją oponentów jest jedną z fundamentalnych umiejętności związanych z udziałem w życiu publicznym.

PORÓWNANIE ARKUSZY EGZAMINACYJNYCH Z WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE

	ARKUSZ I	ARKUSZ II
POZIOM	PODSTAWOWY ORAZ ROZSZERZONY	TYLKO ROZSZERZONY
Czas trwania	120 minut	150 minut
Ilość zadań	około 25	około 10
Ilość punktów	80	60

¹⁾ „Informator maturalny (od 2005 roku). Wiedza o społeczeństwie”, Warszawa 2003, s. 17–18.

III STANDARDY WYMAGAŃ EGZAMINACYJNYCH

Wraz z reformą oświaty oraz wprowadzeniem systemu egzaminów zewnętrznych pojawiło się nowe pojęcie – „standardy wymagań egzaminacyjnych”. Słowo „standard” należy tutaj rozumieć jako pewną normę, wzór, wzorzec. Standardy zostały wprowadzone po to, aby określić zakres wymagań obowiązujących na różnych szczeblach systemu egzaminów zewnętrznych. Zostały one przygotowane przez powołane do tego celu zespoły ekspertów. Opublikowano je po raz pierwszy w 2000 r. Następnie zostały one poddane konsultacjom w środowisku nauczycieli. Obecnie obowiązujące standardy wymagań egzaminacyjnych do egzaminu maturalnego znajdują się w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 10 kwietnia 2003 r.²⁾

Standardy zostały wywiedzione z podstawy programowej. Podstawa programowa jest dokumentem opisującym zakres treści i umiejętności, które muszą znaleźć się w programach nauczania. Oznacza to, że standardy mają zawierać się we wszystkich programach nauczania danego przedmiotu. Jest to z kolei oczywiste, bo obecnie obowiązuje wiele programów nauczania danego przedmiotu, a szkoły (i nauczyciele) mają dużą swobodę w ich wyborze. Nauczyciel wybierając program musi mieć pewność, że na jego podstawie będzie mógł przygotować swoich uczniów do konkretnego egzaminu (np. gimnazjalnego lub maturalnego). Standardy wymagań egzaminacyjnych zawierają określenie tego, co osoba przystępująca do egzaminu musi wiedzieć i umieć. I chociaż ich zakres wzbudzał, wzbudza (i na pewno będzie wzbudzał) wiele różnych emocji, to trzeba wyraźnie podkreślić, że jest to poważny krok ku obiektywizacji wyników egzaminów.

Przy przygotowywaniu standardów zwyciężyła koncepcja zastosowania jednolitej ich konstrukcji dla wszystkich przedmiotów maturalnych. Podzielone one zostały na trzy obszary (niekiedy mówi się o trzech obszarach standardu wymagań egzaminacyjnych):

- Obszar I** – wiedza,
- Obszar II** – wykorzystanie informacji,
- Obszar III** – tworzenie własnej informacji.

Można powiedzieć, że stanowią one trzy szczeble szkolnej edukacji: od wiedzy (czyli wiadomości i ich rozumienia), przez różne umiejętności związane z wykorzystaniem informacji, do umiejętności tworzenia własnej informacji, czyli konstruowania własnej wypowiedzi.

Poniżej przytoczone zostały obowiązujące standardy wymagań egzaminacyjnych do egzaminu maturalnego z wiedzy o społeczeństwie.

1. WIADOMOŚCI I ROZUMIENIE ³⁾

Zdający zna i rozumie zjawiska oraz procesy z następujących obszarów:

- a. społeczeństwo,
- b. polityka,
- c. prawo,
- d. problemy współczesnego świata,

które stosuje do opisu, wyjaśnienia i oceny poniższych zagadnień oraz problemów:

POZIOM PODSTAWOWY

1. życie społeczne – formy, prawidłowości, instytucje
2. społeczeństwo polskie – struktura i problemy
3. naród, patriotyzm, nacjonalizm
4. państwo – geneza, atrybuty, funkcje
5. demokracja – zasady, wartości, procedury, instytucje
6. polityka – ideologie i doktryny polityczne, partie polityczne, kultura polityczna
7. urządzenie Rzeczypospolitej Polskiej – konstytucja, organy władzy, samorząd terytorialny

c.d. ▾

POZIOM ROZSZERZONY

jak na poziomie podstawowym oraz:

1. procesy społeczne, ruchy społeczne
2. wartości społeczne – konflikty wartości
3. społeczeństwo polskie – dynamika przemian, modernizacja
4. historyczne i współczesne formy państw
5. modele ustrojowe państw demokratycznych

c.d. ▾

²⁾ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 kwietnia 2003 r., Dz. U. Nr 90, 2003 r.

³⁾ „Informator ...”, op. cit.

c.d. POZIOM PODSTAWOWY

8. społeczeństwo obywatelskie – formy uczestnictwa obywateli w życiu publicznym
9. prawo – funkcje, źródła, dziedziny, hierarchia norm prawnych
10. sądy i trybunały w Polsce
11. prawa człowieka i ich znaczenie we współczesnym świecie
12. obywatel wobec prawa
13. Polska w Europie
14. Unia Europejska – instytucje, zasady działania
15. stosunki, organizacje i instytucje międzynarodowe
16. problemy współczesnego świata – konflikty, terroryzm, ubóstwo, choroby cywilizacyjne
17. planowanie własnej kariery zawodowej w związku z uwarunkowaniami pojawiającymi się na rynku pracy

c.d. POZIOM ROZSZERZONY

6. zagrożenia dla demokracji
7. ustrój Rzeczypospolitej Polskiej – zasady funkcjonowania organów władzy publicznej,
8. zasady tworzenia i egzekwowania prawa
9. prawa człowieka – generacje, procedury ich ochrony
10. elementy prawa cywilnego, karnego i administracyjnego
11. zjednoczona Europa – szanse i bariery rozwoju
12. zasady polskiej polityki zagranicznej
13. wyzwania współczesności – globalizacja, migracje, ochrona środowiska naturalnego, genetyka

2. KORZYSTANIE Z INFORMACJI

Zdający stosuje wiadomości i słownictwo do wyjaśnienia procesów zachodzących we współczesnym świecie:

POZIOM PODSTAWOWY

1. dokonuje selekcji i porządkowania faktów
2. korzysta z różnorodnych źródeł informacji o życiu społecznym i politycznym
3. odróżnia informacje o faktach od opinii
4. lokalizuje ważne wydarzenia i postacie życia publicznego w czasie i przestrzeni
5. wskazuje przyczyny i skutki różnych wydarzeń i procesów
6. rozpoznaje problemy społeczności lokalnej, regionu, kraju i świata
7. znajduje i czyta ze zrozumieniem przepisy prawne odnoszące się do danego problemu
8. wypełnia druki urzędowe, sporządza różnego typu pisma

POZIOM ROZSZERZONY

jak na poziomie podstawowym oraz:

1. dokonuje krytycznej analizy materiałów źródłowych
2. analizuje stanowiska różnych stron debaty publicznej

3. TWORZENIE INFORMACJI

Zdający przedstawia i ocenia wydarzenia, formułując logiczną wypowiedź pisemną:

POZIOM PODSTAWOWY

1. ocenia wydarzenia i procesy polityczne, społeczne
2. formułuje i uzasadnia własne stanowisko w sprawach publicznych
3. wskazuje propozycje rozwiązań problemów społeczności lokalnej, regionu, kraju i świata
4. ocenia działania grup społecznych, władz i obywateli z punktu widzenia różnych wartości (np. demokracji, tolerancji)
5. wypowiada się w formach przyjętych w życiu publicznym (np. przemówienie, głos w dyskusji, petycja, list do redakcji, posta, radnego)

POZIOM ROZSZERZONY

jak na poziomie podstawowym oraz:

1. charakteryzuje dylematy życia zbiorowego we współczesnym świecie
2. przedstawia propozycje planowania działań zmierzających do rozwiązania problemów społecznych i politycznych
3. ocenia współczesne wydarzenia z punktu widzenia kultury i etyki życia publicznego

Zwróćmy uwagę na konstrukcję standardów wymagań egzaminacyjnych z wos. W obszarze I (wiadomości i rozumienie) wypisane zostały zagadnienia, których dotyczył będzie egzamin maturalny. Natomiast w obszarze II i III znalazły się umiejętności. Możemy powiedzieć, że w tych miejscach znajdzie się wyjaśnienie, co trzeba zrobić z wiedzą zawartą w standardach obszaru I. Problem został także poruszony w „Informatorze maturalnym”, w postaci tzw. opisu wymagań egzaminacyjnych⁴⁾. Jednak pewna ogólnikowość tych sformułowań powoduje – naszym zdaniem – konieczność dodatkowego ich wyjaśnienia.

Przyjrzyjmy się umiejętnościom zawartym w **obszarze II standardów wymagań egzaminacyjnych – poziom podstawowy:**

1. dokonuje selekcji i porządkowania faktów
 - oznacza to, że zdający potrafi wybrać fakty z pewnego ich zestawu (np. wyszukać fakty w tekście), uporządkować je według zadanego kryterium (np. dotyczące tylko określonego problemu);
2. korzysta z różnorodnych źródeł informacji o życiu społecznym i politycznym
 - jest to ważna umiejętność, która polega na wyselekcjonowaniu użytecznych informacji z różnego rodzaju przekazów (np. media, teksty naukowe i popularnonaukowe, mapy);
3. odróżnia informacje o faktach od opinii
 - umiejętność ta jest jedną z kluczowych w życiu społecznym. Zwykle w każdym przekazie znajdują się obok siebie fakty i opinie. Umiejętność odróżniania informacji od jej interpretacji (a tym przecież jest opinia) pozwala zrozumieć intencje osoby przekazującej tę informację;
4. lokalizuje ważne wydarzenia i postacie życia publicznego w czasie i przestrzeni
 - „lokalizuje”, czyli umie je odróżnić od innych, nazwać, poprawnie uporządkować według kryterium chronologicznego lub przestrzennego (np. wydarzenia rozgrywające się w określonym przedziale czasu, albo osoby związane z pewnym problemem). Ważną umiejętnością jest tutaj samo rozpoznawanie osób na podstawie ich wizerunków, a także odczytywanie mapy;
5. wskazuje przyczyny i skutki różnych wydarzeń i procesów
 - umiejętność tę można utożsamiać z umiejętnością logicznego myślenia, wyciągania wniosków, dostrzegania następstw pewnych działań;
6. rozpoznaje problemy społeczności lokalnej, regionu, kraju i świata
 - tutaj również musimy zastanowić się nad sformułowaniem „rozpoznaje”, znaczy to – dostrzega je, potrafi nazwać, odróżnić od innych. Jednocześnie rozpoznanie niesie ze sobą umiejętność określenia ich skali (od lokalnej do globalnej) i znaczenia (w tym wypadku lokalne nie znaczy mniej ważne);
7. znajduje i czyta ze zrozumieniem przepisy prawne odnoszące się do danego problemu
 - to kolejna i jeszcze rzadka umiejętność. Jest to związane z niskim poziomem wiedzy prawnej społeczeństwa. Maturzysta przystępujący do egzaminu z wos powinien znać miejsca, w których może znaleźć interesujące go przepisy prawne oraz umieć zrozumieć ich treść;
8. wypełnia druki urzędowe, sporządza różnego typu pisma
 - sporządzanie rozmaitych pism, wypełnianie druków i formularzy stanowi nieodłączną część codziennego życia każdego obywatela. Jest to ważna umiejętność, którą należy posiadać w szkole. Oczywiście, nie nauczymy się wypełniać wszystkich formularzy i przygotowywać wszystkich pism, jednak nie może być tak, że absolwent szkoły średniej nie potrafi wypełnić druku w biurze paszportowym lub wniosku o ubezpieczenie samochodu.

⁴⁾ op.cit., s. 19–22.

Umiejętności z **obszaru II standardów na poziomie rozszerzonym** (poza powtarzającymi się z poziomu podstawowego):

1. dokonuje krytycznej analizy materiałów źródłowych
 - krytyczna analiza materiałów źródłowych to umiejętność interpretowania materiałów źródłowych (tekstów, map, danych statystycznych, ilustracji itp.), a więc odczytywania zawartych w nich informacji przy uwzględnieniu okoliczności ich powstania (np. określenie czasu powstania, autora, potencjalnego odbiorcy), celu sporządzenia (informacja, propaganda), sposobu ujawnienia analizowanych materiałów (np. wydawnictwa oficjalne, materiały poufne). Wszystkie te czynniki wpływają na kształt materiałów źródłowych i powinny być brane pod uwagę przy ich analizie;
2. analizuje stanowiska różnych stron debaty publicznej
 - jest to problem, z którym stykamy się na co dzień. Każdy z uczestników życia publicznego wyraża własny pogląd w odniesieniu do różnych jego aspektów (przejawów). Maturzysta powinien umieć odróżnić te stanowiska, przyporządkować je odpowiednim „aktorom” życia publicznego, wyjaśnić na czym polegają i skąd się te różnice biorą.

W **obszarze III** (tworzenie informacji) **na poziomie podstawowym** zostały wymienione następujące umiejętności:

1. ocenia wydarzenia i procesy polityczne, społeczne
 - pojęcie oceny związane jest z wartościowaniem. Ocenia, a więc określa ich wartość na podstawie pewnego przyjętego kryterium (np. dobre – złe, sprawiedliwe – niesprawiedliwe), nie tylko umie odróżnić, ale również posługiwać się pojęciami wartościującymi;
2. formułuje i uzasadnia własne stanowisko w sprawach publicznych
 - wyraża swoje zdanie (stanowisko), a także umie je uzasadnić. Uzasadnienie wiąże się z koniecznością znalezienia i podania argumentów, którymi może przekonać inne osoby o słuszności własnego zdania;
3. wskazuje propozycje rozwiązań problemów społeczności lokalnej, regionu, kraju i świata
 - w obszarze II pojawiła się umiejętność rozpoznawania problemów. Tutaj natomiast chodzi także o umiejętność znalezienia propozycji metod i sposobów ich rozwiązania, w tym także dostrzeżenia, że ten sam problem można rozwiązać na wiele różnych sposobów;
4. ocenia działania grup społecznych, władz i obywateli z punktu widzenia różnych wartości (np. demokracji, tolerancji)
 - wiąże się to z wymienioną wyżej umiejętnością wartościowania. Tutaj została ona skonkretyzowana w postaci oceny działań uczestników życia społecznego z punktu widzenia ważnych dla tego życia wartości (np. wartości demokratycznych);
5. wypowiada się w formach przyjętych w życiu publicznym (np. przemówienie, głos w dyskusji, petycja, list do redakcji, posta, radnego)
 - umiejętność ta jest realizowana najczęściej w powiązaniu z wymienionymi wyżej. Forma wypowiedzi zależna jest od sytuacji, w której występuje. Maturzysta powinien wiedzieć, jak zabierać głos w dyskusji, a jak napisać list do redakcji.

Umiejętności **obszaru III na poziomie rozszerzonym** (poza powtarzającymi się z poziomu podstawowego):

1. charakteryzuje dylematy życia zbiorowego we współczesnym świecie
 - w tym wypadku maturzysta powinien umieć przygotować wypowiedź charakteryzującą różnorodne problemy współczesnego świata. Umiejętność ta wiąże się z budowaniem zwartej, spójnej wypowiedzi, posiadającej należyłą konstrukcję, właściwą dla tego rodzaju wypowiedzi;
2. przedstawia propozycje planowania działań zmierzających do rozwiązania problemów społecznych i politycznych
 - umiejętność ta stanowi rozwinięcie umiejętności podanych już wcześniej w obszarze II i III (poziom podstawowy). Tym razem obok dostrzeżenia problemów, podania propozycji ich rozwiązania, pojawia się także umiejętność planowania działań (np. praktycznej organizacji działań w skali lokalnej);
3. ocenia współczesne wydarzenia z punktu widzenia kultury i etyki życia publicznego
 - umiejętność ta jest powiązana z charakteryzowanymi już wcześniej umiejętnościami wartościowania. Tym razem przyjętym kryterium są wartości kultury i etyki życia publicznego.

IV RODZAJE ZADAŃ EGZAMINACYJNYCH

Podczas egzaminu z wiedzy o społeczeństwie pojawią się różne rodzaje zadań. Stąd też za celowe uznaliśmy zamieszczenie w Biuletynie ogólnej informacji o różnych rodzajach zadań. W następnej części zostaną one zilustrowane konkretnymi przykładami.

Zadania dzielimy na dwie grupy:

- zadania zamknięte,
- zadania otwarte.

Różnica między nimi polega na tym, że zdający, który rozwiązuje zadanie zamknięte, wybiera odpowiedź spośród zaproponowanych przez konstruktora, natomiast w zadaniu otwartym udziela swobodnej odpowiedzi.

Istnieje kilka rodzajów zadań zamkniętych. Możemy do nich zaliczyć:

1. zadania wielokrotnego wyboru:
 - jedna odpowiedź prawdziwa,
 - jedna odpowiedź fałszywa,
 - najlepsza odpowiedź,
 - zmienna liczba poprawnych odpowiedzi;
2. zadania na dobieranie:
 - przyporządkowanie,
 - klasyfikacja,
 - uporządkowanie;
3. zadania prawda – fałsz.

Zadania wielokrotnego wyboru mogą występować w kilku postaciach. Najczęściej zdarzające się zadanie z jedną odpowiedzią prawdziwą, to tylko jedna z wielu możliwości. Jak się wydaje, inne postacie tego zadania są trudniejsze dla rozwiązującego. Szczególnie dotyczy to dwóch ostatnich wariantów (najlepsza odpowiedź, zmienna liczba poprawnych odpowiedzi). W zadaniu wielokrotnego wyboru typu „najlepsza odpowiedź” wszystkie odpowiedzi są poprawne, lecz w różnym stopniu. Wymaga to od odpowiadającego dogłębnej znajomości tematu.

Rozwiązanie zadania na dobieranie polega na dopasowaniu do siebie dwóch elementów (np. dat do wydarzeń), zakwalifikowaniu podanych elementów do określonych kategorii (grup) lub uporządkowaniu podanych elementów według określonego kryterium (np. przynależności). W każdym przypadku rozwiązujący zadanie musi rozstrzygnąć, w jaki sposób postąpić z elementami, które znalazły się w zadaniu.

Trzeci rodzaj zadań zamkniętych to zadania prawda – fałsz. Zdający musi określić, czy podane w zadaniu stwierdzenia (np. zdania lub równoważniki zdań) są prawdziwe, czy nieprawdziwe (fałszywe).

Przygotowanie zadania zamkniętego jest trudne dla konstruktora. Z drugiej strony – jest łatwe do sprawdzania. W tzw. modelu odpowiedzi można jasno wskazać, która odpowiedź jest poprawna lub wskazać te elementy odpowiedzi, za które należy przyznać punkty.

Drugą grupę zadań stanowią zadania otwarte. Możemy wśród nich wymienić:

1. zadania z luką,
2. zadania krótkiej odpowiedzi,
3. zadania rozszerzonej odpowiedzi.

Zadania z luką to specjalnie przygotowane krótkie teksty, do których należy wpisać w odpowiednich miejscach brakujące informacje. Trudność w konstruowaniu tego typu zadań polega na tym, że sformułowanie tekstu powinno wymusić na rozwiązującym jedyny możliwy rodzaj odpowiedzi, a więc słowa, które można wpisać w lukę. Największe zaskoczenie zdarza się wtedy, gdy rozwiązujący zadanie udzieli odpowiedzi poprawnej, lecz nie przewidywanej w modelu. Świadczy to o oczywistym błędzie konstrukcyjnym zadania.

Zadanie krótkiej odpowiedzi to pytanie (polecenie), na które rozwiązujący musi udzielić odpowiedzi – od jednego słowa do kilku zdań. Może to być data, nazwa, nazwisko, cecha, ale też – argument, wniosek, teza.

Odmiennym rodzajem zadania jest zadanie rozszerzonej odpowiedzi. W naszej szkolnej tradycji nosi ono nazwę wypracowania. Jest to odpowiednio skonstruowana wypowiedź pisemna, w której odpowiadający wyjaśnia swoje stanowisko w określonej kwestii. W rozwiązaniu zadania rozszerzonej odpowiedzi liczy się nie tylko jego zawartość merytoryczna, ale również forma (konstrukcja wypowiedzi, stylistyka, ortografia, interpunkcja).

Podsumowując zagadnienie rodzajów zadań, zauważmy, że zadania zamknięte są trudniejsze do przygotowywania, a łatwiejsze do sprawdzenia i oceny, natomiast zadania otwarte – odwrotnie. Jednocześnie zadania otwarte dają rozwiązującemu zdecydowanie większe możliwości wypowiedzi. Może on ujawnić swoje umiejętności związane z takimi operacjami intelektualnymi, jak np. wnioskowanie, argumentowanie, stawianie tez⁵⁾.

V PRZYKŁADOWE ZADANIA DO STANDARDÓW Z OBSZARU II I III

Poniżej przedstawiamy zestaw przykładowych zadań. Dotyczą one umiejętności zawartych w obszarze II i III. Jednocześnie zwracamy uwagę, że treść zadań odwołuje się do punktów zawartych w obszarze I – odpowiednio do poziomu podstawowego i rozszerzonego. Pod zadaniami zostały podane tzw. modele odpowiedzi i schematy punktowania. Inaczej mówiąc – są to modelowe, pożądane odpowiedzi oraz sposób, w jaki przydzielane są punkty za wykonanie tych zadań. Ze względu na oszczędność miejsca pod zadaniami nie zostały wykropkowane linie na odpowiedź. W arkuszu egzaminacyjnym sugerują one długość odpowiedzi. Tutaj można się kierować długością odpowiedzi modelowej.

STANDARDY Z OBSZARU II. POZIOM PODSTAWOWY

1. Dokonuje selekcji i porządkowania faktów.

ZADANIE (1 PKT)

Spośród podanych niżej wydarzeń podkreśl to, które związane jest z tzw. Jesienią Narodów w 1989 r.

- A „aksamitna rewolucja”
- B „rewolucja goździków”
- C „rewolucja islamska”
- D „praska wiosna”

MODEL
ODPOWIEDZI

Poprawna odpowiedź A.

SCHEMAT
PUNKTOWANIA

Za udzielenie poprawnej odpowiedzi – 1 pkt.

ZADANIE (2 PKT.)

Uporządkuj chronologicznie poniższe konstytucje, wpisując w wykropkowane miejsca cyfry od 1 do 4.

- A Konstytucja „kwietniowa” [.....]
- B Konstytucja PRL [.....]
- C Konstytucja III RP [.....]
- D Konstytucja „marcowa” [.....]

MODEL
ODPOWIEDZI

A – 2, B – 3, C – 4, D – 1

SCHEMAT
PUNKTOWANIA

1 pkt za dwie poprawne odpowiedzi,
2 pkt za cztery poprawne odpowiedzi.

⁵⁾ Szerzej o rodzajach zadań, ich zaletach i wadach patrz: B. Niemierko, „Pomiar wyników kształcenia”, Warszawa 1999, s. 95–134.

2. Korzysta z różnorodnych źródeł informacji o życiu społecznym i politycznym.

ZADANIE (2 PKT.)

W którym województwie są najtrudniejsze warunki życia mieszkańców? Opierając się na danych zaczerpniętych z tabeli, podaj dwa argumenty potwierdzające twój wybór.

Tabela. Wskaźniki demograficzne dla wybranych województw Polski w 2002 roku

Województwo	Urodzenia żywe na 1000 ludności	Zgony na 1000 ludności	Współczynnik dzietności	Liczba kobiet na 100 mężczyzn	Odsetek ludności miejskiej
Łódzkie	8,5	11,9	1,20	109	65,0
Śląskie	8,4	9,5	1,14	106	79,1
Podkarpackie	10,3	8,4	1,38	104	40,5
Podlaskie	9,5	9,5	1,33	104	58,9
Warmińsko-mazurskie	10,4	8,1	1,36	104	60,2

Źródło: na podstawie Rocznika Demograficznego 2002, GUS, Warszawa 2002

MODEL ODPOWIEDZI

Województwo łódzkie. Argumenty:

- niski poziom urodzeń (tylko 8,5 ‰),
- wysoki poziom zgonów (11,9 ‰),
- pośrednio – wysoki poziom feminizacji (109), który świadczy o wyższej umieralności mężczyzn (niższa średnia długość życia).

SCHEMAT PUNKTOWANIA

- za podanie nazwy województwa bez argumentów – 0 pkt,
- za podanie nazwy województwa i 1 argumentu – 1 pkt,
- za podanie nazwy województwa i 2 argumentów – 2 pkt.

3. Odróżnia informacje o faktach od opinii.

ZADANIE (3 PKT.)

Przeczytaj zamieszczony niżej tekst i wykonaj polecenia.

Są teoretycy, którzy twierdzą, że nie ma nic nowego pod słońcem, że globalizm jest zjawiskiem wielowiekowym, datującym się co najmniej od czasu, kiedy Kolumb odkrył nowy kontynent, a nawet dwa i pół tysiąca lat temu, gdy Anaksymander z Miletu stworzył pierwszą mapę świata [...]. Ale teza ta obciążona jest dużą dozą dowolności i fantazji.

W rzeczywistości bowiem nigdy dawnej nie istniało jedno tak potężne centrum wpływające na losy całej planety i nie było narzędzia komunikacji, które pozwalałoby człowiekowi znajdującemu się w jakimś punkcie globu połączyć się w sekundę z innym człowiekiem przebywającym na drugim końcu naszej planety. Wkraczamy więc w nową jakość świata, którą ledwie próbujemy przeniknąć i zrozumieć.

Źródło: R. Kapuściński, *Kultura narodowa w erze globalizacji*, [w:] *PL+50. Historie przyszłości*, wybór J. Dukaj, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2004, s. 542.

- Wypisz dwa fakty zamieszczone w tekście.
- Podkreśl zdanie zawierające ocenę autora.

Fakty wymienione w tekście:

- ▣ istnienie teoretyków i ich poglądów,
- ▣ wyprawa Kolumba,
- ▣ mapa Anaksymandra,
- ▣ istnienie centrum wpływającego na los planety,
- ▣ powstanie nowych narzędzi błyskawicznej komunikacji.

Możliwe jest zaznaczenie dwóch zdań:

- (1) Ale teza ta obarczona jest dużą dozą dowolności i fantazji.
 (2) Wkraczamy więc w nową jakość świata, którą ledwie próbujemy przeniknąć i zrozumieć.

- ▣ za wypisanie jednego faktu – 1 pkt,
- ▣ poprawne podkreślenie zdania – 1 pkt.
- ▣ Maksymalnie – 3 pkt.

ZADANIE (2 PKT.)

Podane niżej informacje podziel na fakty i opinie.

W tabeli w odpowiednich rubrykach dopisz obok podanej informacji: fakt, opinia.

A Według badań CBOS poparcie dla SLD spadło o 10%.

B Leszek Miller ma małe szanse na uzyskanie mandatu poselskiego.

C Najlepszym kandydatem na przyszłego prezydenta jest Jan B.

D Prezydentem RP na mocy konstytucji można być tylko przez dwie kadencje.

E Sejm znowelizował ustawę o ochronie zdrowia obywateli.

- A – fakt,
 B – opinia,
 C – opinia,
 D – fakt,
 E – fakt.

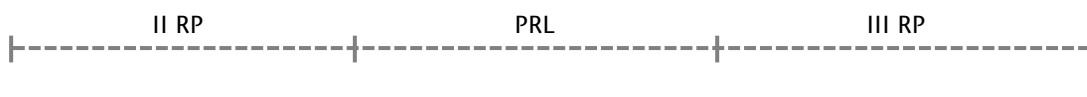
- ▣ 1 pkt za trzy prawidłowe odpowiedzi,
- ▣ 2 pkt za wszystkie prawidłowe odpowiedzi.

4. Lokalizuje ważne wydarzenia i postacie życia publicznego w czasie i przestrzeni.

ZADANIE (3 PKT.)

Zaznacz na osi, w którym okresie historycznym pełniły urząd prezydenta wymienione poniżej postacie. Należy wpisać literę w miejscu odpowiadającym okresowi pełnienia urzędu przez daną postać.

- A Bolesław Bierut
- B Aleksander Kwaśniewski
- C Ignacy Mościcki
- D Lech Wałęsa
- E Stanisław Wojciechowski

 MODEL
ODPOWIEDZI

- ▣ II RP – C, E
- ▣ PRL – A
- ▣ III RP – B, D

 SCHEMAT
PUNKTOWANIA

- ▣ 1 pkt za dwie poprawne odpowiedzi,
- ▣ 2 pkt za cztery poprawne odpowiedzi,
- ▣ 3 pkt za sześć poprawnych odpowiedzi.

ZADANIE (1 PKT)

Umieszczone niżej mapy Europy uporządkuj w kolejności chronologicznej (od najwcześniejszej – nr 1, do najpóźniejszej – nr 3).

Mapa a)

Mapa b)

Mapa c)

Źródło map: Historyczny Atlas Multimedialny PPWK

poprawna kolejność:

- nr 1** – mapa c) (ponieważ przedstawia Niemcy podzielone na strefy okupacyjne),
- nr 2** – mapa a) (istnieją dwa państwa niemieckie),
- nr 3** – mapa b) (Niemcy zjednoczone).

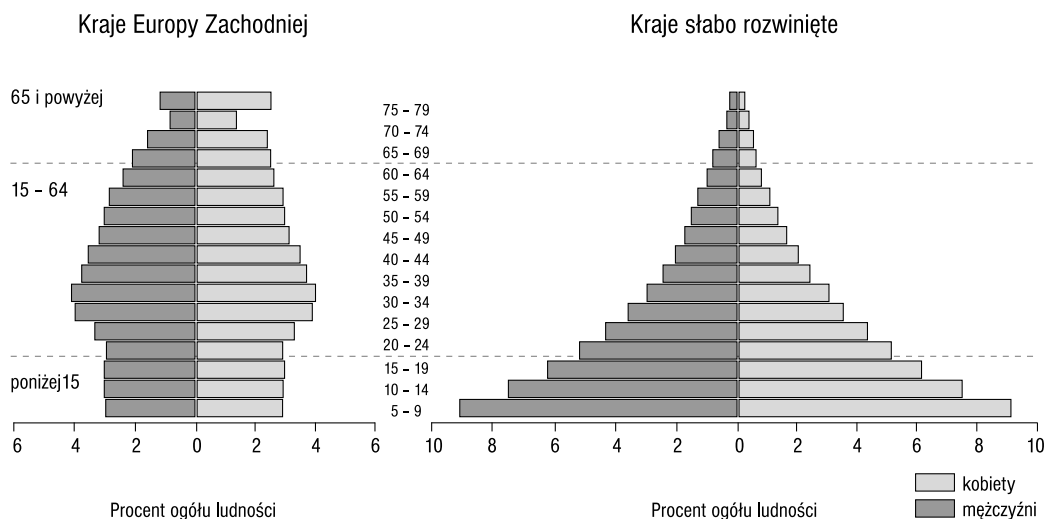
■ za poprawne wykonanie zadania – 1 pkt.

5. Wskazuje przyczyny i skutki różnych wydarzeń i procesów.

ZADANIE (2 PKT.)

Wymień dwa skutki dla rynku pracy, jakie mogą wywołać przemiany demograficzne w Europie zachodniej i krajach słabo rozwiniętych w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Odpowiedz na pytanie, postępując się danymi ze źródła.

Źródło: J. Kop, T. Wiecezorek, Geografia. Matura 2005, część II, Wydawnictwo Szkolne Omega, Kraków 2004.

Skutki przemian demograficznych dla rynku pracy w ciągu następnych dwudziestu lat będą wynikały z odsetka osób zdolnych do pracy w stosunku do ogółu mieszkańców. W krajach Europy zachodniej będzie się on zmniejszał lub co najwyżej utrzyma się na dotychczasowym poziomie. Natomiast w krajach rozwijających się będą wchodziły w życie dorosłe, a więc i na rynek pracy, coraz liczniejsze roczniki. Może to wywołać między innymi:

- wzrost zapotrzebowania na siłę roboczą w Europie zachodniej,
- trudności w zapewnieniu pracy (źródeł utrzymania) dla znacznego odsetka mieszkańców krajów rozwijających się,
- wzrost liczby legalnych i nielegalnych imigrantów do Europy zachodniej,
- zmiany w strukturze zatrudnienia w Europie zachodniej (np. poprzez konieczność zapewnienia opieki dużemu odsetkowi ludności w starszym wieku).

Uwaga: należy uznać także i inne odpowiedzi logicznie wynikające z załączonego materiału źródłowego.

- Za podanie jednego następstwa – 1 pkt.
- Maksymalnie – 2 pkt.

6. Rozpoznaje problemy społeczności lokalnej, regionu, kraju i świata.

ZADANIE (3 PKT.)

Dokonaj analizy następującego przypadku i wykonaj polecenie.

W związku z budową sztucznego zbiornika wodnego (zalewu) przed miejscowościami położonymi nad jego brzegami pojawiły się nowe możliwości rozwoju. Inwestor zaproponował, że w jednej ze wsi wybuduje hotel wraz z zapleczem rekreacyjnym (korty tenisowe, przystań wodna). Rada gminy początkowo odnosiła się do tego projektu pozytywnie, jednak z czasem zmieniła zdanie.

Podaj trzy możliwe argumenty przeciwników tej inwestycji.

W odpowiedzi mogą pojawić się następujące przyczyny, na przykład:

- zniszczenie środowiska naturalnego,
- pojawienie się nowych wzorców kulturowych, których społeczność lokalna może nie akceptować,
- zagrożenie dla lokalnych inicjatyw gospodarczych (agroturystyka, handel).

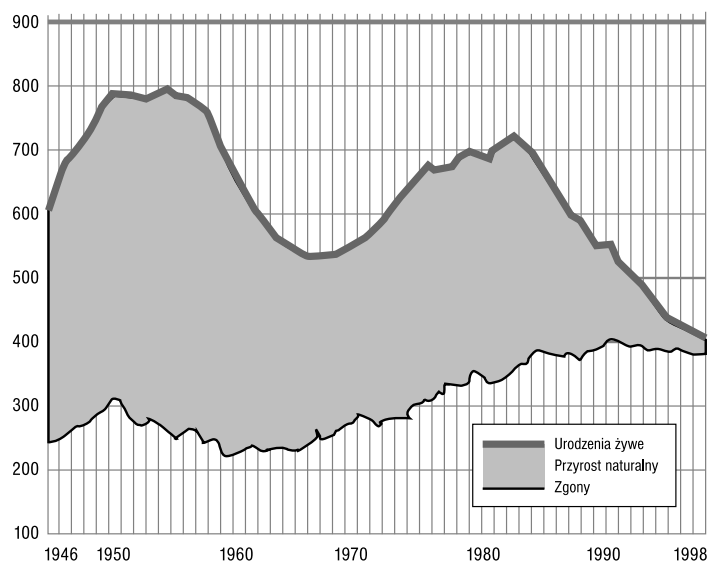
- Za podanie jednej przyczyny – 1 punkt.
- Maksymalnie – 3 punkty.

ZADANIE (1 PKT)

Na podstawie analizy poniższego wykresu napisz, jaka może być konsekwencja przedstawionych na wykresie tendencji w dynamice przyrostu naturalnego ludności.

Wykres. Ruch naturalny ludności Polski w latach 1946-1998

Źródło: Mały Rocznik Statystyczny 1999. Wersja elektroniczna.

MODEL
ODPOWIEDZI

Mogą one doprowadzić do stopniowego starzenia się społeczeństwa polskiego.

Uwaga: odpowiadający może użyć innych sformułowań (np. spadek liczby mieszkańców). Odpowiedź należy uznać jedynie wtedy, gdy będzie z niej wynikało, że rozumie istotę zjawiska.

SCHEMAT
PUNKTOWANIA

■ 1 pkt za prawidłową odpowiedź.

7. Znajduje i czyta ze zrozumieniem przepisy prawne odnoszące się do danego problemu.

ZADANIE (5 PKT.)

Zapoznaj się z materiałem źródłowym i odpowiedz na pytania.

Fragmenty Kodeksu Postępowania Cywilnego

Art. 48.

§ 1. Sędzia jest wyłączony z mocy samej ustawy:

- 1) w sprawach, w których jest stroną lub pozostaje z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy oddziałuje na jego prawa i obowiązki;
- 2) w sprawach swego małżonka oraz krewnych i powinowatych w linii prostej, krewnych bocznych do czwartego stopnia i powinowatych bocznych do drugiego stopnia;
- 3) w sprawach osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli;
- 4) w sprawach, w których był lub jeszcze jest pełnomocnikiem albo był radcą prawnym jednej ze stron;
- 5) w sprawach, w których w instancji niższej brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia, jak też w sprawach o ważność aktu prawnego z jego udziałem sporządzonego lub przez niego rozpoznanego oraz w sprawach, w których występował jako prokurator.

§ 2. Powody wyłączenia trwają także po ustaniu uzasadniającego je małżeństwa, przysposobienia lub kurateli.

§ 3. Sędzia, który brał udział w wydaniu orzeczenia objętego skargą o wznowienie, nie może orzekać co do tej skargi.

Art. 49.

Niezależnie od przyczyn wymienionych w artykule poprzedzającym, sąd wyłącza sędziego na jego żądanie lub na wniosek strony, jeżeli między nim a jedną ze stron lub jej przedstawicielem zachodzi stosunek osobisty tego rodzaju, że mógłby wywołać wątpliwości co do bezstronności sędziego.

Art. 50.

- § 1. Wniosek o wyłączenie sędziego strona zgłasza na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie, w którym sprawa się toczy, uprawdopodobniając przyczyny wyłączenia.
- § 2. Strona, która przystąpiła do rozprawy powinna uprawdopodobnić ponadto, że przyczyna wyłączenia dopiero później powstała lub stała się jej znana.
- § 3. Aż do rozstrzygnięcia sprawy o wyłączeniu sędzia może spełniać tylko czynności nie cierpiące zwłoki.

Art. 51.

Sędzia powinien zawiadomić sąd o zachodzącej podstawie swego wyłączenia i wstrzymać się od udziału w tej sprawie.

Art. 52.

- § 1. O wyłączeniu sędziego rozstrzyga sąd, w którym sprawa się toczy, a gdyby sąd ten nie mógł wydać postanowienia z powodu braku dostatecznej liczby sędziów – sąd nad nim przełożony.
- § 2. Postanowienie wydaje sąd w składzie trzech sędziów zawodowych po złożeniu wyjaśnienia przez sędziego, którego wniosek dotyczy. Postanowienie może być wydane na posiedzeniu niejawnym.[...]

Art. 53.

Przepisy niniejszego działu stosuje się odpowiednio do wyłączenia ławników, jak również innych organów sądowych oraz prokuratora. Wniosek o wyłączenie ławnika sąd rozstrzyga zgodnie z przepisami poprzedzającymi, a wniosek o wyłączenie pozostałych osób przekazuje odpowiednim organom nadrzędnym.

PYTANIE 1. Wymień trzy przypadki, w których sędzia jest wyłączony ze sprawy z mocy ustawy.

PYTANIE 2. Kiedy sąd wyłącza sędziego z prowadzenia sprawy na jego żądanie?

PYTANIE 3. W jaki sposób jest zgłaszany wniosek o wyłączenie ze sprawy ławnika?

Pytanie 1.

M. in. w sprawach, w których jest stroną lub pozostaje z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy oddziałuje na jego prawa i obowiązki; w sprawach swego małżonka oraz krewnych i powinowatych w linii prostej, krewnych bocznych do czwartego stopnia i powinowatych bocznych do drugiego stopnia; w sprawach osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli; w sprawach, w których był lub jeszcze jest pełnomocnikiem albo był radcą prawnym jednej ze stron; w sprawach, w których w instancji niższej brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia, jako też w sprawach o ważność aktu prawnego z jego udziałem sporządzonego lub przez niego rozpoznanego oraz w sprawach, w których występował jako prokurator; jeżeli sędzia brał udział w wydaniu orzeczenia objętego skargą o wznowienie, nie może orzekać co do tej skargi.

Pytanie 2.

Sąd wyłącza sędziego na jego żądanie, jeżeli między nim a jedną ze stron lub jej przedstawicielem zachodzi stosunek osobisty tego rodzaju, że mógłby wywołać wątpliwości co do bezstronności sędziego.

Pytanie 3.

Wniosek o wyłączenie ławnika strona zgłasza na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie, w którym sprawa się toczy wraz z podaniem przyczyny wyłączenia.

- za poprawne podanie jednego przypadku – 1 pkt.
 - za poprawną odpowiedź na pytanie 2 – 1 pkt.
 - za poprawną odpowiedź na pytanie 3 – 1 pkt.
- Łącznie: maksymalnie 3 punkty.

8. Wypełnia druki urzędowe, sporządza różnego typu pisma.

ZADANIE (2 PKT.)

Przeczytaj tekst pisma procesowego i wskaż dwie podstawowe wady prawne, które w nim występują.

Łódź, 1 czerwca 2001 r.

Sąd Rejonowy
dla Łodzi Śródmieścia
w Łodzi

Powód:
Jan Kula
93-033 Łódź, ul. Krótka 4

Pozwany:
Józef Nowak
93-033 Łódź, ul. Krótka 6

Wartość przedmiotu sporu: 848, 60 zł

POZEW

Wnoszę o:

1. Zakazanie pozwanemu Józefowi Nowakowi przechodzenia i przejeżdżania przez działkę położoną w Łodzi, ul. Krótka 4, która jest moją własnością (księga wieczysta nr 8786).
2. Zasądzenia od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu według norm przepisanych.

Ponadto wnoszę o:

1. Rozpoznanie sprawy w trybie zwykłym i orzeczenie wyrokiem zakazu jak w pkt 1.
2. Wezwanie na rozprawę świadków:
 - Jerzego Kowalskiego, zam. w Łodzi, przy ulicy Krótkiej 3
 - Andrzeja Mruka, zam. w Łodzi, przy ulicy Krótkiej 2.

Jan Kula

1. W tytule pisma brakuje określenia żądania.
2. Brakuje uzasadnienia pozwu.

- 1 pkt za jedną prawidłowo wskazaną wadę.
Maksymalnie – 2 pkt.

ZADANIE (1 PKT)

Jesteś studentem Uniwersytetu Opolskiego. Masz zapłacić za akademik kwotę 250 zł. Wypisz podany niżej blankiet.

Twoje dane: Jan Kowalski. Numer konta uczelni: 1234567891011213141516171

Poprawnie wypełniony druk.

■ za poprawne wypełnienie całego druku – 1 pkt.

STANDARY Z OBSZARU II – POZIOM ROZSZERZONY

1. Dokonuje krytycznej analizy materiałów źródłowych.

ZADANIE (3 PKT.)

Po przeczytaniu załączonego tekstu odpowiedz na pytania:

- Jaki był bezpośredni powód ogłoszenia exposé przez premiera?
- Czy przedstawiony tekst jest przydatny do oceny polityki rządu w czerwcu 2004 r. i dalszych miesiącach? Odpowiedź krótko uzasadnij.
- Skonfrontuj zadania postawione przed rządem z własną wiedzą na temat ówczesnego stanu kraju. Oceń trafność programu premiera.

Exposé premiera rządu Marka Belki z dnia 24.06.2004

Panie Marszałku! Panie Prezydencie! Panie i Panowie Posłowie!

Nieco ponad miesiąc temu przedstawiałem Wysokiej Izbie program i skład Rządu. Uzyskałem

wtedy poparcie przede wszystkim od posłów Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Unii Pracy. Wszystkim, którzy wtedy – 14 maja – udzielili Rządowi poparcia, serdecznie dziękuję. Dziś staję przed Sejmem po raz drugi. Staję jako Prezes Rady Ministrów zaprzysiężonej przez Prezydenta Rzeczypospolitej 11 czerwca 2004 r.

O wotum zaufania ubiega się dziś ten sam premier i w swoim podstawowym składzie ten sam Gabinet Ministrów. W jego składzie nastąpiła jedna zmiana – na stanowisku ministra zdrowia. [...].

Podstawą wniosku o wotum zaufania jest w zasadniczych zarysach ten sam program, o którym mówiłem obszernie 14 maja. Pozwólcie Państwo, że teraz jedynie przypomnę pięć kluczowych zadań, wokół których skoncentrowałem pracę Rady Ministrów:

po pierwsze, zwalczanie biedy, wykluczenia społecznego, bezrobocia poprzez umocnienie pozytywnych tendencji w gospodarce;

po drugie, pełna mobilizacja dla osiągnięcia maksimum korzyści z pierwszego roku członkostwa w Unii, w tym: pełne wykorzystanie dopłat do rolnictwa i funduszy przeznaczonych na rozwój oraz innych środków unijnych;

po trzecie, rozwiązanie najbardziej palących problemów w ochronie zdrowia;

po czwarte, uporządkowanie zarządzania majątkiem państwa i polityki prywatyzacyjnej;

oraz **po piąte**, nasza obecność wojskowa w Iraku.

Panie i Panowie Posłowie otrzymali wtedy równocześnie materiał zawierający zestaw przedsięwzięć, jakie rząd zamierza realizować lub zainicjować. Zawierał on 66 konkretnych zadań. Ten program pozostaje podstawą naszych działań. Został jednak od tego czasu przemyślany, skonkretyzowany, także na podstawie postulatów ugrupowań parlamentarnych. Na tych i tylko tych sprawach chcę więc zatrzymać dzisiaj Państwa uwagę.

Od tamtego czasu upłynęło sześć tygodni. Dziś można mówić już nie tylko o tym, co rząd zrobić zamierza, ale także o tym, co zrobił. [...]

Źródło: Kancelaria Rady Ministrów – exposé premiera M. Belki z dnia 24 VI 2004 r., http://www.kprm.gov.pl/2130_11700.htm

MODEL ODPOWIEDZI

- Ten powód to chęć zdobycia poparcia posłów dla składu osobowego Rady Ministrów.
- Tak. Ponieważ jest to oficjalne wystąpienie szefa rządu, w którym znalazły się zapowiedzi kierunków polityki rządowej.
- Odpowiedź zdającego może zmierzać w różnych kierunkach. Powinien jednak znaleźć się w niej element oceny. Program porusza większość najważniejszych problemów życia społecznego, choć zawsze jest to wybór z o wiele większego spektrum.

SCHEMAT PUNKTOWANIA

- za podanie poprawnej odpowiedzi – 1 pkt.
- za podanie poprawnej odpowiedzi – 1 pkt.
- za stwierdzenie możliwości wyboru z szerszej gamy problemów – 1 pkt.

Maksymalnie – 3 pkt.

2. Analizuje stanowiska różnych stron debaty publicznej.

ZADANIE (4 PKT.)

Zapoznaj się z materiałami źródłowymi i wykonaj polecenia.

- Wymień trzy argumenty zwolenników tezy o tzw. końcu pracy.
- Podaj dwa argumenty przeciwników tej tezy.
- Oceń trafność argumentacji zwolenników i przeciwników analizowanej tezy.

MATERIAŁ NR 1.

- Ja chcę nakłonić ludzi do wyciągnięcia wniosków z tego, że tak jak z rewolucją przemysłową pojawiła się masowa siła robocza, tak wraz z rewolucją informatyczną jej miejsce zajmuje elitarna siła robocza. Powstają nowe zawody, produkty i usługi, ale wszystkie one wymagają coraz mniej ludzkiej pracy i coraz mniejszej elity pracowników. Najtańsza siła robocza nigdy nie będzie tak tania jak praca inteligentnych maszyn. W połowie wieku będziemy w stanie zaspokoić całe zapotrzebowanie na dobra i usługi, używając najwyżej 5 proc. ludzkiej siły roboczej. W przemyśle już to widać. W latach 60. co trzeci Amerykanin był pracownikiem przemysłu. Teraz jest co szósty. A produkujemy nieporównanie więcej. Peter Drucker [amerykański filozof i politolog, wybitny teoretyk zarządzania - red.] uważa, że w ciągu dekady zatrudnienie w amerykańskim przemyśle spadnie do 10 proc. A to nie jest tylko problem Ameryki. 20 lat temu pracochłonne branże przenosiły się do krajów biedniejszych. Trzeci Świat się rozwijał, bo konkurował z Zachodem, sprzedając taną pracę. Teraz tania praca przestaje być potrzebna. General Motors lub Microsoft nie będą stawiały „dickensowskich” fabryk w Indiach czy w Polsce. Tradycyjne fabryki zatrudniające tysiące robotników przykręcających śrubki nie wytrzymują standardów jakościowych narzuconych przez sterowane komputerami roboty. Fabryki wracają z biednych krajów, do których się przeniosły 15 czy 10 lat temu. Skoro i tak wszystko robią maszyny, tania praca przestaje się liczyć. Ważniejsza jest bliskość bogatych

rynków zbytu, infrastruktura, dostępność dobrze wykształconych miejscowych pracowników.

Tą samą drogą zaczynają iść usługi - bankowość, księgowość, nawet restauracje i warsztaty samochodowe. A to dopiero początek. Wie pan, co się stanie w krajach takich jak Chiny, Indie, Meksyk, kiedy za kilka lat najtańsza siła robocza okaże się droższa od pracy automatów?

Powtórzy Pan za Wassilym Leontiefem, że człowiek pracy podzieli los konia, którego z gospodarki wyparły maszyny?

- *Z pewnością. Ale warto się zastanowić, czy to jest zła, czy może dobra wiadomość. Pan wierzy, że może być dobra?*

- Sto lat temu Karol Marks uważał, że w przyszłości nastąpi katastrofa, bo całe bogactwo przechwycą kapitaliści, którzy zastąpią robotników tańszymi maszynami. Ale Ford lepiej rozumiał sytuację, bo zdawał sobie sprawę z tego, że maszyny nie kupią samochodów i czeka go bankructwo, jeśli robotnicy przestaną przyzwyczajenie zarabiać. Gdy jedni popadają w nędzę, inni też na tym tracą, bo nędzarze nie tworzą popytu, a kiedy nie ma popytu, to nie ma i zysku. Można sobie łatwo wyobrazić, co by się działo z polityką i ładem publicznym w świecie, w którym 95 proc. populacji nie miałyby żadnego zajęcia. Na to nie możemy się zgodzić, bo tego nie przetrwamy.

Źródło: *Globalny fajrant*. Wywiad z Jeremym Rifkinem, „Gazeta Wyborcza”, 29/30 XII 2001

MATERIAŁ NR 2.

Praca raczej ciągle się rozwija, a nie kończy. Nowe technologie zmieniają wymagania co do umiejętności pracowników, ale nie czynią ich bezużytecznymi. [...] Technologia sama w sobie nie niszczy miejsc pracy. Mimo to wciąż jesteśmy zalewani łamiącymi serce historyjkami o nikczemnikach, którzy stosując nowe technologie wykluczają z rynku pracy coraz to większe rzesze ludzi.

[...] W 1790 roku rolnicy stanowili 90% populacji, a w 1900 już tylko 38%. Obecnie zaś niewiele ponad 2% Amerykanów to rolnicy. Jednak spadek ten nie oznacza „końca pracy”. Choć wielu farmerów odczuło boleśnie utratę pracy, nowe możliwości związane z nadchodzącą erą przemysłową mocno zrekompen-

sowały te krótkoterminowe zaburzenia. Dziś uderza nas podobieństwo między farmerami z przełomu XIX-XX wieku i pozbawionymi pracy robotnikami u progu XXI wieku. W obu przypadkach mamy do czynienia z nagłym, lecz krótkoterminowym dyskomfortem siły roboczej, w czasie, gdy wielu robotników dostosowywało się do nowych, korzystniejszych warunków zaistniałych na skutek zmian technologicznych.

Wielu teoretyków społecznych usiłuje opisać tę zmianę nazywając ją „erą przemysłową”, „erą informacyjną”, a nawet „erą postmodernistyczną”. W dzisiejszym społeczeństwie znajomość oraz umiejętność przetwarzania informacji stały się rzeczami kluczowy-

mi dla sukcesu ekonomicznego. Pracownicy, którzy nie spełniają tego wymagania mogą doświadczyć cierpień i niepokojów.

Fatalistyczne wizje przyszłych możliwości pracy w Ameryce roztaczane są już od 200 lat. Technologia (wraz ze swym „zbrodniczym” partnerem – globalizacją) jest obwiniana o niszczenie rynku pracy. Jednak jak dowodzi Perry Pascarella „Technologia została stworzona przez ludzi celem wspomaganias nas w pracy [...] Technologia nie daje nam obietnic poprawy życia. Daje nam jednak siłę ekonomiczną, którą możemy wykorzystać do poprawy naszego życia w wymiarach ekonomicznych”. Historia ludzkości była niejednokrotnie świadkiem wprowadzania nowych technologii, które drastycznie zmieniły nasz sposób pracy. Rozważmy krótkie przykłady cytowane przez Michaela Rotschilda w „Ekologii”: [...]

2. Wynalezienie w Brytanii na początku XIX wieku „krosna z napędem” pozwoliło, dzięki maszynom parowym, na masową produkcję tkanin. Operatorzy ręcznych krosien zostali usunięci poprzez wprowadzenie tej nowej technologii. Pełni obaw o swoje dalsze życie usiłowali powstrzymać postęp technologiczny niszcząc nowe maszyny. [...]

3. Na początku XX wieku, podczas tworzenia tysięcy nowych miejsc pracy w przemyśle samochodowym, rodzący się silnik zasilany paliwem spalany wewnątrz spowodował spustoszenie w przemyśle produkującym pojazdy bezsilnikowe: pomiędzy 1909 a 1919 rokiem zatrudnienie w tym przemyśle spadło z 70 do 26 tys. zatrudnionych. Jednak zatrudnienie w nowym przemyśle samochodowym wzrosło z 85 do 394 tys. Znacznie przewyższyło to liczbę utraconych miejsc pracy w obumarłym przemyśle powozowym.

4. Zatrudnienie w przemyśle telegraficznym osiągnęło 87 tys. pracowników w 1929 roku. W latach 70. nastąpił jednak gwałtowny spadek do 24 tys. Lecz należy tutaj rzucić okiem na przemysł telefoniczny, za sprawą którego do 1970 roku powstało 536 tys. miejsc pracy.

Typowa analiza pesymistyczna ukazuje, że pracownicy amerykańscy są permanentnie pozostawiani w tyle, w miarę jak produkcja zostaje zautomatyzowana. W miarę, jak kom-

putery będą w coraz większym stopniu integrowane z amerykańską siłą roboczą, argument o rosnącej bezużyteczności człowieka wciąż będzie żywy. Jakkolwiek zbyt wcześnie, by tego dowodzić, szczególnie w świetle historii. Być może upłyną lata zanim komputer, główne narzędzie przeobrażające, zostanie w pełni połączony z gospodarką. Paul Davis szacuje, że przyswajanie – liczącej niemal wiek – zmiany z technologii parowej na elektromechaniczną zajęło nam więcej niż 50 lat. Niektóre z najkorzystniejszych wpływów technologii elektromechanicznej, zwłaszcza w kategorii rosnących możliwości pracy, nie miały miejsca przez 2/3 czasu, który został pochłonięty na to przeobrażenie. Pracownicy przekwalifikowywali się, by znaleźć pracę w nowej rzeczywistości ekonomicznej, w taki sam sposób, w jaki robili to podczas poprzednich rewolucji ekonomicznych. Podobnie dzisiejsza rewolucja komputerowa, która ustanawia nową strukturę, nie zaś niszczy siłę roboczą. Oczywiście pesymiści wierzą, że nawet przy masowym przekwalifikowaniu i edukacji część zawodów zniknie. Perry Pascarella twierdzi jednak, że pesymizm jest grą, w którą łatwo jest grać, ponieważ katastrofa technologiczna zawsze zdaje się czyhać tuż za rogiem. Krytycy społeczni od zawsze ostrzegali o zbliżającej się, technologicznej katastrofie, która miała przybrać postać nuklearnego nieszczęśliwego wypadku, katastrofy ekologicznej, czy też innego kataklizmu. Jednak wciąż żyjemy. [...] Żyjemy w gwałtownie zmieniającym się, konkurencyjnym na światową skalę rynku technologicznym. Społeczeństwo znajduje się w połowie drogi wielkiej transformacji, od ery przemysłowej do ery informacyjnej. Warto „rzucić okiem” na nadchodzącą przyszłość. Jednak techno-pesymiści używają w tym celu okularów, które są zbyt stronnicze, by mogły dać obraz choćby odrobinę zbliżony do rzeczywistości. Choć nic nie jest pewne, jedna przepowiednia z dużym prawdopodobieństwem spełni się: praca się nie skończy.

Źródło: Donald K. Jonas, *Pracy nigdy nie zabraknie...*, z miesięcznika *The Freeman*, tłum. Agnieszka Łaska, cyt. za: www.kapitalizm.republika.pl/praca.html.

a) Argumenty potwierdzające tezę o tzw. końcu pracy:

- rewolucja informatyczna redukuje ilość zawodów i wprowadza elitarną siłę roboczą,
- praca maszyn wypiera pracę ludzi,
- spada zapotrzebowanie na tanią ludzką siłę roboczą,
- przemiany dotyczą nie tylko sfery produkcji, ale również szeroko rozumianych usług.

- b) Argumenty zaprzeczające analizowanej tezie:
- w historii ludzkości nieustannie dokonywały się przemiany technologiczne, w wyniku których traciły znaczenie pewne dziedziny wytwórczości, lecz ludzie znajdowali zatrudnienie w nowych dziedzinach wytwórczości,
 - zastosowanie komputerów nie niszczy siły roboczej, lecz jedynie zmienia jej strukturę,
 - pesymistyczne wizje przyszłości są upowszechniane w społeczeństwie i chętnie akceptowane (co zapewne wynika z lęku przed przyszłością).
- c) Zwolennicy i przeciwnicy tezy o końcu pracy stosują odmienne metody argumentacji, wyciągają różne wnioski z analizy tych samych zjawisk. Wniosek: ocena trafności argumentacji jest trudna, gdyż odwołuje się do odmiennych sposobów pojmowania świata i rozgrywających się wydarzeń. Ocena zależy od przyjętego systemu wartości.

- za poprawne wykonanie polecenia – 1 pkt.
 - za poprawne wykonanie polecenia – 1 pkt.
 - – jeśli odpowiadający streścił argumenty obu stron – 1 pkt,
– jeśli dodatkowo zwrócił uwagę na trudności w ocenie trafności – 1 pkt.
- Maksymalnie – 4 pkt.

STANDARDY Z OBSZARU III – POZIOM PODSTAWOWY

1. Ocenia wydarzenia i procesy polityczne, społeczne

ZADANIE (4 PKT.)

Wyjaśnij, na czym polega praworządność i oceń jej aktualny stan w Polsce.

Praworządność to postępowanie zgodne z obowiązującym prawem organów państwa zarówno w sferze stanowienia, jak i stosowania prawa.

Ocena może być pozytywna lub negatywna. Powinny się w niej znaleźć argumenty potwierdzające tezę sformułowaną przez ucznia. Muszą być one zgodne z rzeczywistością życia publicznego w Polsce.

Wyjaśnienie pojęcia:

- jeśli odpowiadający udzieli wyjaśnienia jedynie poprzez powiązanie pojęcia ze stanowieniem prawa – 1 pkt;
- jeśli udzieli pełnej odpowiedzi (tj. stanowienia i stosowania prawa) – 2 pkt.

Ocena praworządności w Polsce:

- jeśli uczeń dokonał oceny – 1 pkt;
- jeśli przedstawił chociaż jeden argument potwierdzający ocenę – 1 pkt.

Maksymalnie – 4 pkt.

2. Formułuje i uzasadnia własne stanowisko w sprawach publicznych.

ZADANIE (3 PKT.)

Czy w imię większej skuteczności w walce z terroryzmem można ograniczyć prawa obywatelskie? Przedstaw swoje stanowisko w tej sprawie, zwracając uwagę na skutki podjętej decyzji.

MODEL
ODPOWIEDZI

Możliwe jest udzielenie odpowiedzi zarówno pozytywnej, jak i negatywnej.

„Tak”. Uzasadnienie może zawierać stwierdzenia, że tylko przy pomocy metod niedemokratycznych można walczyć z fanatykami, którzy wykorzystują demokratyczne wolności do eskalacji aktów terroru. Skutki to przejściowe ograniczenie praw obywatelskich, które zostaną przywrócone po likwidacji zagrożeń terrorystycznych.

„Nie”. Uzasadnienie może zawierać stwierdzenia, że społeczeństwo demokratyczne nie powinno godzić się na ograniczenie swoich swobód, ponieważ tworzy się precedens, który w przyszłości może zagrozić demokracji. Bowiem istnieje niebezpieczeństwo wykorzystywania przez władze państwowe metod niedemokratycznych do osiągnięcia innych celów niż walka z terroryzmem.

SCHEMAT
PUNKTOWANIA

- jasno sformułowane stanowisko – 1 pkt.
- wskazanie ewentualnych skutków: 0–2 pkt. Przydział punktów następuje w zależności od ilości podanych skutków (za każdy skutek – 1 pkt, maksymalnie liczone – 2 skutki).

Maksymalnie – 3 pkt.

3. Wskazuje propozycje rozwiązań problemów społeczności lokalnej, regionu, kraju i świata

ZADANIE (3 PKT.)

Jednym z zagrożeń dla współczesnej polskiej demokracji jest bierność społeczeństwa. Przedstaw w trzech punktach propozycje działań, które mogą wpłynąć na wzrost aktywności politycznej społeczeństwa.

MODEL
ODPOWIEDZI

Możliwe, przykładowe odpowiedzi:

- a) Stały kontakt polityków (posłów, senatorów, radnych) z wyborcami.
- b) Zmiana mandatu z wolnego na imperatywny.
- c) Szybkie reagowanie władzy na postulaty obywateli.
- d) Pełna realizacja zasady pomocniczości i decentralizacji w odniesieniu do władz lokalnych.
- e) Surowe karanie za nadużycie władzy i korupcję.
- f) Zmiana wizerunku polityka w oczach społeczeństwa.
- g) Możliwość odwołania posła przez wyborców.

SCHEMAT
PUNKTOWANIA

- za każdą poprawną propozycję – 1 pkt,
Maksymalnie – 3 pkt.

4. Ocenia działania grup społecznych, władz i obywateli z punktu widzenia różnych wartości (np. demokracji, tolerancji).

ZADANIE (2 PKT.)

W sierpniu 2004 r. światowe agencje podały informację o ścięciu kolejnego amerykańskiego zakładnika w Iraku. Powoływano się na scenę egzekucji pokazaną przez telewizję al Dżazira.

Szybko okazało się, że nagranie wideo jest komputerową mistyfikacją dokonaną przez młodego obywatela Stanów Zjednoczonych. Sprawa ta wywołała dyskusję w mediach wokół oceny postępowania autora wspomnianego czynu.

Zabierz głos w tej dyskusji, oceniając postępowanie tego człowieka z punktu widzenia podstawowych wartości demokratycznych, w tym wypadku prawa do swobody publicznej wypowiedzi.

MODEL
ODPOWIEDZI

Ocena problemu może być negatywna. W uzasadnieniu powinno się znaleźć odniesienie do fundamentalnej wartości demokratycznej, jaką jest wolność. Granice wolności i praw osobistych zostały przez twórcę tej mistyfikacji przekroczone.

Możliwa jest również ocena pozytywna. W uzasadnieniu powinny znaleźć się argumenty wskazujące na zagrożenia wynikające z możliwości manipulowania społeczeństwem przy pomocy mediów. Autor mistyfikacji dokonał celowej prowokacji, która ukazała łatwość kreowania fałszywego przekazu. W tym znaczeniu autor tego filmu może być wręcz uważany za obrońcę wartości demokratycznych.

SCHEMAT
PUNKTOWANIA

- zdający dokonuje jednoznacznej oceny przedstawionego problemu – 1 pkt,
- zdający odnosi ocenę do wartości demokratycznych – 1 pkt.

Maksymalnie – 2 pkt.

5. Wypowiada się w formach przyjętych w życiu publicznym (np. przemówienie, głos w dyskusji, petycja, list do redakcji, pisma, radnego).

ZADANIE (12 PKT.)

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad zapowiedziała szybką budowę centralnego odcinka autostrady A2 od sierpnia 2004 r. Wiąza się z tym obawy mieszkańców miejscowości, przez które będzie przebiegał ten odcinek autostrady. Wyobraź sobie, że uczestniczysz w spotkaniu mieszkańców takiej miejscowości z lokalnymi władzami. Zajmij stanowisko w tej kwestii i przedstaw je w formie swojego głosu w dyskusji podczas tego zebrania. Uwzględnij różne aspekty tej sprawy: społeczne, gospodarcze, komunikacyjne, ekologiczne. Pamiętaj o właściwej formie wypowiedzi (objętość odpowiedzi – do 1 strony formatu A4).

SCHEMAT
PUNKTOWANIA

- jasno sformułowane stanowisko 0–1 pkt.
- uzasadnienie stanowiska w postaci argumentów przemawiających na jego rzecz z uwzględnieniem wymienionych w poleceniu aspektów tego problemu:
 - a) społecznych 0–2 pkt.
 - b) gospodarczych 0–2 pkt.
 - c) komunikacyjnych 0–2 pkt.
 - d) ekologicznych 0–2 pkt.
- stopień perswazyjności wypowiedzi (zwroty retoryczne, siła przekonywania) 0–1 pkt.
- zgodność formy wypowiedzi z sytuacją komunikacyjną 0–2 pkt.

STANDARDY Z OBSZARU III – POZIOM ROZSZERZONY

1. Charakteryzuje dylematy życia zbiorowego we współczesnym świecie.

ZADANIE (34 PKT.)

 SCHEMAT
PUNKTOWANIA

Czy współczesna genetyka służy człowiekowi? Scharakteryzuj i oceń problem, wskaż jego pozytyw i negatywy (objętość pracy – do 3 stron formatu A4).

- kryterium – treść pracy:
 - a) zdający wyjaśnia pojęcie „genetyka” (przyznanie punktów w zależności od jakości wyjaśnienia) 0–4 pkt.
 - b) zdający charakteryzuje rozwój badań genetycznych (przyznanie punktów w zależności od stopnia uszczegółowienia charakterystyki) 0–5 pkt.
 - c) zdający przedstawia i omawia pozytywne aspekty tego zjawiska (do 4 przykładów) (po 1 punkcie za podanie przykładu i po 1 punkcie za jego charakterystykę) 0–8 pkt.
 - d) zdający przedstawia i omawia negatywne aspekty tego zjawiska (do 4 przykładów) (po 1 punkcie za podanie przykładu i po 1 punkcie za jego charakterystykę) 0–8 pkt.
 - e) zdający ocenia omawiane zjawisko (przyznawanie punktu zależne od stopnia uszczegółowienia oceny) 0–5 pkt.
- kryterium – kompozycja:
 - f) przemyślana, spójna i logiczna struktura pracy: wstęp – rozwinięcie – zakończenie, właściwe proporcje 0–2 pkt.
- kryterium – styl i język:
 - g) praca jednorodna stylistycznie, bezbłędna pod względem gramatycznym, leksykalnym, ortograficznym i interpunkcyjnym. 0–1 pkt.
- kryterium – estetyka i czytelność pracy:
 - h) czytelne pismo, zachowanie akapitów i marginesów. 0–1 pkt.

2. Przedstawia propozycje planowania działań zmierzających do rozwiązania problemów społecznych i politycznych.

ZADANIE (6 PKT.)

Istotnym problemem w Polsce jest uzyskanie narządów do transplantacji od osób żywych. Czas oczekiwania na przeszczep nerki w 2004 roku wydłużył się do 4 lat. Szczególne znaczenie ma przeszczep rodzinny, który skróciłby ten czas nawet do zera i zdecydowanie ułatwił uzyskanie tzw. zgodności tkankowej między dawcą i biorcą.

Przygotuj plan działań mających na celu propagowanie przeszczepów rodzinnych w Polsce. Planując realizację swojego projektu uwzględnij zakres działań władz centralnych (Ministerstwo

Zdrowia, Narodowy Fundusz Zdrowia), władz lokalnych (gmina) i innych instytucji (Kościół, szkoła). Przydziel po dwa zdania poszczególnym podmiotom, pamiętaj o czasie realizacji oraz instytucjach za nie odpowiedzialnych.

Zadanie do realizacji	Odpowiedzialny	Termin

 MODEL ODPOWIEDZI

Przygotowanie aktów prawnych z ulgami w leczeniu dla osób oddających organy do transplantacji, sponsorowanie programów telewizyjnych propagujących przeszczepy rodzinne – Ministerstwo Zdrowia.
 Bezpłatne badania dla osób deklarujących oddanie organu do transplantacji, sponsorowanie akcji propagandowej w postaci plakatów i ulotek – Narodowy Fundusz Zdrowia.
 Rozpowszechnienie materiałów propagandowych, zorganizowanie spotkań pacjentów z lekarzami – gmina.
 Zmiana podejścia do transplantacji, szczególnie w środowiskach wiejskich przez duchowieństwo – Kościół.
 Propagowanie przeszczepów rodzinnych na lekcjach biologii, godzinach wychowawczych, wiedzy o społeczeństwie – szkoła.

Planowany czas działań ma uwzględniać fakt, że działania władz centralnych powinny wyprzedzać działania władz lokalnych i innych instytucji.

 SCHEMAT PUNKTOWANIA

- za każde prawidłowo przydzielone zadanie 1 pkt, Maksymalnie – 6 pkt.

3. Ocenia współczesne wydarzenia z punktu widzenia kultury i etyki życia publicznego.

ZADANIE (3 PKT.)

W latach 2003–2005 ujawniono w Polsce kilka wielkich afer korupcyjnych. Wstrząsnęły one opinią publiczną i wywołały dyskusję społeczną na temat rozmiarów i następstw korupcji w polskim życiu społecznym. Oceń aspekt etyczny problemu korupcji na przykładzie dwóch wybranych przez siebie obszarów funkcjonowania państwa.

 MODEL ODPOWIEDZI

W odpowiedzi powinna znaleźć się negatywna ocena zjawiska korupcji jako zjawiska niezgodnego z obowiązującymi normami moralnymi i prawnymi.

MODEL
ODPOWIEDZI

Mogą zostać uwzględnione następujące obszary funkcjonowania państwa: organy władzy i administracji (różnego szczebla), sądy i prokuratura, urzędy celne, służba zdrowia.

Uwaga: przykłady, do których odwołuje się zdający, mogą być różne – zarówno aktualne, jak i przeszłe (np. sprawa Rywina). Istotą zagadnienia jest to, aby były one dobrane adekwatnie do analizowanego problemu.

SCHEMAT
PUNKTOWANIA

- zdający dokonuje jednoznacznej oceny problemu – 1 punkt,
 - potwierdza ocenę przykładami – po 1 pkt za przykład,
- Maksymalnie 3 pkt.

VI SPOSOBY PRZYGOTOWANIA DO EGZAMINU

Pytanie o to, jak skutecznie przygotować się do egzaminu maturalnego, to jeden z najważniejszych, a zarazem najtrudniejszych problemów edukacji szkolnej. Można powiedzieć, że pytanie o skuteczne i efektywne metody nauczania, a z drugiej strony – uczenia się, towarzyszy od zawsze wszystkim nauczycielom i uczniom. Jednak obecnie przybrało ono szczególnie na sile. Pierwsza nowa matura była wielkim wyzwaniem dla wszystkich, a towarzyszyły jej nie tylko wielkie nadzieje, ale także obawy. Stąd uważamy za wskazane, aby podzielić się z czytelnikami Biuletynu naszymi przemyśleniami w tej sprawie.

Na początek chcielibyśmy zwrócić uwagę na specyfikę przedmiotu, którym się zajmujemy. Wiedza o społeczeństwie właściwie nie była dotychczas przedmiotem zdawanym na egzaminie maturalnym. Jakkolwiek w ostatnich latach pojawiła się możliwość zdawania wos na egzaminie ustnym, to przedmiot ten wybierała niewielka grupa uczniów. Wos był traktowany jako przedmiot, który stosunkowo łatwo zdać. Przemawiała za tym następująca kalkulacja: zajęcia prowadzone w ciągu jednego roku (ostatnia klasa) w wymiarze 1-2 godzin tygodniowo, jeden podręcznik, zagadnienia zwykle ogólne (by nie rzec ogólnikowe). Ponadto pytania na egzamin przygotowywane były w szkole przez nauczyciela, który koncentrował się na tym, co udało mu się zrealizować na lekcjach.

Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że zakres treści zawarty w arkuszach egzaminacyjnych będzie obejmował całą podstawę programową. Oznacza to, że nie ma znaczenia, co zostało omówione na lekcjach. To bardzo ważna wskazówka zarówno dla nauczyciela, jak i dla maturzysty. Nie ma już słynnego argumentu – „tego nie było w szkole”. Jeśli nie było, to trudno, to znaczy, że powinno było być.

Następne zagadnienie to interdyscyplinarność przedmiotu. Niewielu uczniów zdaje sobie sprawę, że ta specyficzna ogólnikowość wiedzy o społeczeństwie wynika właśnie z jej interdyscyplinarnego charakteru. W przedmiocie tym zawierają się elementy wielu dyscyplin akademickich. Wymieńmy tu przykładowo: socjologię, psychologię, prawo, historię, politologię. Oznacza to, że przystąpienie do egzaminu maturalnego z wos pociąga za sobą konieczność orientowania się w wielu zagadnieniach, które w szkolnych programach nauczania mogą być stosunkowo słabo reprezentowane. Jest to tym ważniejsze stwierdzenie, że w szkołach realizowane są różne programy nauczania przedmiotu, które – choć wywiedzione z jednej podstawy programowej – znacznie się między sobą różnią. Z tego względu wskazane jest podjęcie własnych przygotowań do egzaminu. Za szczególnie istotny problem uważamy znajomość historii najnowszej (po II

wojnie światowej). Znając realia szkolne wiemy, że realizacja szkolnych programów historii zwykle nie obejmuje znacznej części dziejów najnowszych.

Wreszcie, egzamin maturalny z wiedzy o społeczeństwie wymaga orientacji w bieżącej problematyce społecznej, ekonomicznej i politycznej, zarówno krajowej, jak i obcej. Oczywiście, nie wystarczy to do zdania egzaminu, lecz z drugiej strony maturzysta winien mieć świadomość, że podczas egzaminu zdarzyć się może pytanie z zagadnień aktualnych, z przystawionych pierwszych stron gazet. W niektórych wypadkach trudno wskazać pilnemu, lecz mało zorientowanemu maturzyście, skąd miałby zaczerpnąć wiedzę na pewien interesujący go temat. Są to często zagadnienia ważne, lecz jednocześnie z rzadka reprezentowane w podręcznikach szkolnych.

Wszystkie wymienione cechy wiedzy o społeczeństwie jako przedmiotu szkolnego powodują, że może stać się on poważnym wyzwaniem dla maturzystów. Odnosimy wrażenie, że jest to jeden z najtrudniejszych egzaminów maturalnych. Stąd też sugerujemy podjęcie pewnych działań, które ułatwią zarówno samo przygotowanie do egzaminu, jak i jego zdanie.

1. ZAPOZNAJ SIĘ Z INFORMATOREM MATURALNYM.

W Biuletynie kilkakrotnie odwoływaliśmy się do różnych informacji zaczerpniętych z Informatora. Dla każdego maturzysty winna to być pierwsza lektura, od której należy zacząć przygotowania do egzaminu. Ba, jeszcze przed samym podjęciem decyzji o zdawaniu egzaminu z określonego przedmiotu, należy się z nimi zapoznać, gdyż właśnie tam opisane są zasady egzaminu, w tym zakres wymagań do poszczególnych poziomów. Już w trakcie przygotowań należy konfrontować swoje działania z tym, co opisane w Informatorze. Wielką pomocą są przykładowe arkusze egzaminacyjne.

Jednocześnie – zauważmy – wybór wiedzy o społeczeństwie jako przedmiotu na egzaminie maturalnym będzie w większości wypadków wyborem w ciemno. *Wos* jako przedmiot pojawia się w większości szkół dopiero w ostatniej, maturalnej klasie. Tym większa rola Informatora, który musi wystarczyć za całą wiedzę nie tylko o egzaminie, ale w wielu wypadkach o przedmiocie.

2. SYSTEMATYCZNIE PRZYGOTOWUJ SIĘ DO EGZAMINU.

Rada ta może wydawać się banalna i oczywista. Wszak w szkole aż do znużenia przypominają o konieczności nauki. Jednak wskazana wyżej specyfika przedmiotu powoduje, że niezbędna jest stała i systematyczna praca. Chodzi tutaj nie tylko o uważne przestudiowanie podręcznika, ale również o dodatkowe uzupełnianie wiadomości. Rozmiar materiału z różnych dziedzin wiedzy, który należy opanować jest bardzo duży. A więc postawmy sprawę jasno – jeśli będziesz odkładać przygotowanie do egzaminu na późniejsze miesiące, to – maturzysto – zabraknie ci czasu. Systematyczna praca pozwala

na spokojne rozplanowanie działań w trakcie roku szkolnego. Twoje działania można zsynchronizować z nauczaniem *wos* w szkole. W większości szkół przedmiot ten pojawia się w ostatnim roku nauki. Ma to swoją dobrą stronę, gdyż wyklucza konieczność powtarzania wiedzy z poprzednich lat. Jednocześnie jednak powoduje, że maturzysta musi śledzić bieg zajęć pod kątem ich ważności dla egzaminu maturalnego. **Jednocześnie musi sam na bieżąco obserwować najważniejsze wydarzenia w kraju i za granicą.**

3. POSZERZAJ SWOJĄ WIEDZĘ.

To kolejna wskazówka, która wynika ze specyfiki wiedzy o społeczeństwie. Wspomnieliśmy już o tym wcześniej, a teraz chcemy podkreślić to z całą mocą – bezwzględnie należy poszerzać zakres opanowanej wiedzy. Przy egzaminie z wiedzy o społeczeństwie jest to wręcz niezbędne. Maturzysta winien nie tylko oglądać informacje telewizyjne, lecz również czytać prasę. Dla porządku wyjaśnijmy, że nie mamy na myśli gazet określanych z angielska mianem „tabloidów”. Normą powinien być jeden dziennik i jeden tygodnik, wybrane z trójki najbardziej poczytnych i opiniotwórczych. Ponadto należy zainteresować się problematyką najnowszej historii Polski, Europy i świata, czyli historii po II wojnie światowej. To w ostatnim 50-leciu należy doszukiwać się korzeni współczesności. Oznacza to, że maturzysta zdający egzamin z wiedzy o społeczeństwie musi także zainteresować się historią. Jest to trudny problem, gdyż w praktyce szkolnego nauczania historii, zagadnienia historii najnowszej omawiane są najczęściej w II semestrze ostatniej klasy. Po raz kolejny więc maturzysta musi wykorzystać umiejętność samokształcenia.

4. STUDIJ ROZMAITE MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE.

Jak już wcześniej wspomnieliśmy, w obu arkuszach pojawią się – choć w odmiennej skali – materiały źródłowe. Do pierwszoplanowych należy Konstytucja RP. Maturzysta zdający egzamin z wiedzy o społeczeństwie powinien być biegłym znawcą zagadnień konstytucyjnych. W arkuszach egzaminacyjnych na pewno znajdą się zadania odwołujące się wprost do znajomości Konstytucji. A więc ten, kto jej nie zna, będzie miał z nimi wielkie trudności.

Ponadto na egzaminie pojawią się i inne materiały źródłowe. Będą one miały różną postać – tekstów, ilustracji, danych statystycznych, map. Z tego względu ćwicz ich rozpoznawanie (np. wizerunków osób, kształtów państw, nazw organizacji), analizę oraz interpretację źródeł, szczególnie danych statystycznych. Z doświadczenia wiemy, że następczą one wiele problemów. O ile jeszcze uczeń rozumie je statycznie – np. potrafi wskazać, w którym roku jakiś wskaźnik osiągnął zakładaną wartość, to interpretacja dynamiczna stanowi gigantyczny problem. Mamy tu na myśli np. opisanie przebiegu jakiegoś procesu na podstawie danych zawartych w tabeli, czy określenie tendencji, a więc kierunku dokonujących się przemian. Innym problemem jest brak znajomości mapy politycznej. Budzi to nasz wielki niepokój, gdyż zwykle maturzysta ma trudności z pokazaniem na mapie głównych państw Europy, a pytania o kraje Bliskiego i Środkowego Wschodu, nie mówiąc już o Ameryce Łacińskiej, czy Afryce, wywołują wręcz popłoch. Tymczasem na egzaminie należy oczekiwać zadań związanych z mapą. Pomstowanie, że „przecież to wos, a nie geografia” do niczego nie prowadzi, a ponadto bierze się z błędnego założenia o całkowitej separacji przedmiotów nauczanych w szkole. Tymczasem historia, geografia czy wiedza o społeczeństwie w pewien sposób traktują o tym samym, czyli o różnych aspektach życia społecznego człowieka.

5. ĆWICZ ROZWIĄZYWANIE RÓŻNYCH RODZAJÓW ZADAŃ.

Jedną z cech egzaminu maturalnego jest wykorzystanie różnych rodzajów zadań. Staraliśmy się przedstawić je w Biuletynie. Stąd też maturzysta winien być przygotowany, że zetknie się z nimi na egzaminie. Nie może się tak zdarzyć, że zaskoczy go jakiś rodzaj zdania. Ponadto rzecz nie tylko w samym formalnym zapoznaniu się z zadaniami. Należy także ćwiczyć ich rozwiązywanie. Szczególnie dotyczy to zadań otwartych rozszerzonej odpowiedzi, czyli inaczej – wypracowań. Zarówno w arkuszu I, jak i II pojawia się takie zadanie, choć w nieco innej postaci. Umiejętność jasnego oraz syntetycznego formułowania własnych myśli, uzasadniania swoich racji, zbijania argumentów przeciwnika, to wielka sztuka. Jeśli jej nie opanujesz, będziesz mieć problemy z rozwiązaniem tych właśnie zadań.